

por gratia quam quod impenditur. Tale erit opus tuum qualis fuerit intentio tua; quod enim affectu bono dispensatur, hoc accipit Dens; qui autem cum tædio dat, mercedem perdit; qui cum tristitia manum porrigit, fructum remunerationis amittit; qui cum tristitia largitur, retributionis non percipit fructum. Non est enim misericordia, ubi non est benevolentia.

98. De tuis justis laboribus ministra pauperibus; non auferas alteri unde alteri tribuas, nec te misericordem ostendas de alieno spolio. Nihil prodest, si alterum inde reficis unde alium inanem facis. Condemnat miseratio ista, non propitiat. Talis misericordia peccata non purgat, sed amplificat. Bonum quod facis misericordiæ causa, non jactantiæ, facito; nihil studeas propter laudem, nihil propter temporalem opinionem, nihil propter famam, sed propter vitam æternam; quidquid agis, pro futura age mercede; æternæ remunerationis expectatio te teneat amplius. Nec quod ad hujus, sed quod ad vitæ æternæ gloriam prosit & quæras.

99. Si enim hic laus quæritur, illic remuneratio amittitur. Justi enim mercedem, non hic, sed in futuro recipiunt. Futura merces, non præsens promittitur justis. In cælo, non in terra, merces promittitur sanctis; non est hic expectandum quod alibi debetur.

100. Ecce accepisti monita, data est tibi vivendi norma, nulla te jam ignorantia a peccato excusat, non es jam vitæ nescius, non es imprudens, aut ignarus; legem quam debeas sequi exposui, qualis del eas esse descripsi, cognitionem mandatorum habes. **523** Jam scis quid sit recte vivere; vide ne ultra offendas,

98. At., uni, ut alteri, pro alteri, unde alteri. MAR. Ibid. Sed quod ad vitæ æternæ gloriam prosit & quæras. & vox quæras in nullo Codicum erat. Nos ex sententia adjecimus, deesse aliquid certi, cum obelo laudem, ut suspectæ lectionis esse lector animadverteret. MAR.

100. Al., præceptione. MAR.

A vide ne deinceps bonum quod nosti despicias, vide ne quod legendo respicis vivendo contempnas. Quam scientiæ acceptum retine, imple opere quod didicisti prædicatione.

101. Gratias ago, gratias refero, gratiarum actiones rependo, actiones gratiarum persolvo. Ago atque habeo uberem tibi gratiam; quantas valeo, gratias celebros, quantas pro viribus possum gratias ago. Multa sunt a te mihi concessa, multa collata, multa speciali miseratione largita. Omnia mihi placent, omnia grata sunt, omnia incederunt animo, omnia blandiuntur mihi, omnia me oblectant. Quam igitur satisfactionem persolvam? quam remunerationem rependam? quid compensare possum donis tuis, nisi ut tuis præceptis utar, tibi semper obtemperem, tibi paream, tibi jubenti obediam?

102. Tu enim es dux vitæ, tu magistra virtutis. Tu me, tanquam regula, in directum ducis. Tu es quæ a recto nunquam discedis. Tu es quæ a veritate nunquam averteris. Tu inventrix honorum, tu magistra morum, indagatrix virtutum, sine qua nihil vita hominis esse potest. Per te cunctis vivendi regula datur. Per te de vitæ pravitate ad meliorem vitam homines adducuntur.

103. Præceptis tuis formantur animi. Si quid distortum est, tu corrigis; si quid corrigendum est, tu emendas. Nihil mihi te charius, nihil mihi te dulcius. & Nihil mihi te suavius, nihil mihi te jucundius, nihil mihi te blandius, nihil mihi te levius, nihil mihi te sanctius, tu mihi supra vitam meam places.

102. Al., magistra morum, atque virtutis. Et nosse, vel scire, pro esse. MAR.

103. Ut in hoc loco a multis Mss. omittuntur verba: Nihil mihi te suavius... nihil mihi te sanctius, ut Mariana indicat, ita passim aliis in locis plura alia prætereuntur, quod facile fuit in tanta sententiarum verborumque similitudine copia. AREV.

SANCTI ISIDORI

HISPALENSIS EPISCOPI

REGULA MONACHORUM.

524 PRÆFATIO.

1. Plura sunt præcepta, vel instituta majorum, quæ a sanctis Patribus sparsim prolata reperiuntur, quæque etiam nonnulli latius, vel obscurius posteritati

PRÆF. N. 1. Caput 71 in Isidorianis hoc titulo inscriptum fuit: *Regula monachorum*. Expenduntur argumenta viri clarissimi Petri Emmanuelis Hernandez, qui eam Isidoro abjudicandam censet. Commentarii sunt commentarii in regulam sancti Benedicti, quos Isidoro Constantinus Cajetanus affingit. *Isidoriana regula canonicorum*. *Editio regulæ monachorum*. *Caput ultimum regulæ devotarum ex Martenio quidnam sit?* Inde peti possunt quæ mox loco hic essent

D composita tradiderunt, ad quorum exemplum nos hæc pauca vobis eligere ausi sumus, uti sermone plebeio, vel rustico, ut quam facillime intelligatis quo ordine professionis vestræ votum retineatis

apponenda. In Editione Holstemi inscriptio est: *Sanctis fratribus in monasterio Honorianensi constitutis Isidorus*. De quo Iusius cit. cap. 71, n. 13 et seqq. Apud Mabillonium tom. I *Annal. Benedict.*, pag. 563. vocatur monasterium Honorianense, et ex Codice vetustissimo Lirinensi describitur pactum quod illius monasterii monachi faciebant, quod in eodem Codice præmittitur regulæ Isidori in hæc verba: & Hoc est pactum quod facimus nos, quorum

525 2. *Præterea quisquis vestrum ulam universam A veteram disciplinam contendit appetere, pergat, in quantum placet, et arduum illum limitem atque angustum levigato cursu incedat. Qui vero tanta jussa priorum explere nequierit, in hujus limite disciplina gressus constituat, nec ultra declinandum disponat, ne, dum declinatus appetit inferiora, tam vitam quam nomen monachi perdat. Quapropter sicut illa præcepta priorum perfectum monachum reddunt ac summum, ita faciunt ista vel ultimum. Illa custodiant perfecti, ista sequantur post peccatum conversi.*

CAPUT PRIMUM.

De monasterio.

1. Imprimis, fratres charissimi, monasterium vestrum miram conclavis diligentiam habeat, ut firmitatem custodiae munimenta claustrorum exhibeant; inimicus enim noster diabolus, sicut leo rugiens, circuit ore patenti, quærens unumquemque nostrum, quem devoret (I Petri viii).

2. Monasterii autem munio tantum januam extrinsecus habeat, unumque posticum, per quem eatur ad hortum. Villa sane longe remota debet esse a monasterio, ne vicinias posita aut labis inferat periculum, aut famam inficiat dignitatis. Cellulae fratribus juxta ecclesiam constituentur, ut possint propere quantocius ad officium.

3. Locus autem ægotantium remotus erit a basilica, vel cellulis fratrum, **526** ut nulla inquietudine vel clamoribus impediatur. Cellarium monachorum juxta cœnaculum esse oportet, ut secus positum sine mora mensis ministerium præbeatur. Hortulus sane intra monasterium sit inclusus, quatenus, dum intus monachi operantur, nulla occasione exterius evagentur.

subter annotata sunt nomina, tibi Patri ill. abbati. Cum nos regularis antiquitas doceat monasticam non sine abbate ducere vitam, nec proficuum esse alicui monachorum juxta suum præjudicium secum [forte, solum] agere [forte, eligimus] te in primis loco abbatis, cui contradimus animas nostras simulque et corpora, ut juxta spiritualem censuram nobis ea quæ sunt Dei imperes; animas nostras imbutas castificatasque Deo offeras. Nostrum ergo erit ab hodierno die et tempore tuis monitis obedire, præcepta servare, acius et conscientias tuas revereri; tum vero id omne quod a majoribus legendo vel audiendo didicisti nobis sine cunctatione imperare. Si quis sane hoc pactum, nostrum videlicet, quorum subter affixa sunt nomina, violare tentaverit, quia hoc non sine iniurii suasionem acturus est, sit tandiu reus et a cœtu fratrum anathemate percussus, quandiu, penitentiam ducens, omnibus satisfaciat fratribus.) Simile pactum legitur in fine regule communis sancti Fructuosi. In Editione Grialii pauca sunt nota, quæ Grialii nomine exponam, quamvis in collatione hujus operis partem etiam nonnullam Petrus Chacon habuerit. Annotationes Menardi in Concordiam regularum in compendium redigam, et lectionis discrepantiam, quam ipse indicat, ubi opus fuerit, exprimam. Ita etiam ex Petro Casinensi, et notis Constantini Cajetani, de quibus in Isidorianis, cap. 71, n. 22 et seq., dixi, ea seligam quæ ad rem esse videbuntur; nam omnia describere minus esse necessarium. In prælatione num. 1, pro *votum* Menardus, p. 33, *morem*. AREV.

2. Notat Menardus, ex Plauto, *limitem esse viam*,

CAPUT II.

De eligendo abbate.

1. Abbas interea eligendus est in institutione sanctæ vitæ duratus, atque inspectus patientiæ et humilitatis experimentis, qui etiam per exercitium vitam laboriosam tolerans, ac transcendens ætatem adolescentiæ, juventute sua senectutem tetigerit; cui etiam majores non dedigerunt parere, obediens est tam pro ætate quam etiam pro morum probitate.

2. Iste enim se imitandum in cunctis operum exemplis exhibebit; neque enim aliquid imperasse cuique licebit quod ipse non fecerit. Singulos autem hortamentis mutuis excitabit, alloquens cunctos, exhortans, vel ædificans in eis, si quid eorum vitæ pro uniuscujusque gradu prodesse perspexerit.

3. Circa omnes quoque servans justitiam, contra nullum livore odii inardescens, omne ex corde amplectens, nullum conversum despiciens, paratus etiam quorundam infirmitati compati misericordia, Apostolum sequens, qui dicit: *Facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat pullos suos* (I Thess. ii).

527 CAPUT III.

De monachis.

1. Monachis autem summopere studendum est ut, apostolicam vitam tenentes, sicut in unum constituti esse noscuntur, ita cor habeant unum, nihil sibi proprium vindicantes, nec quantulumcunque amorem rei privatæ habentes, sed, juxta exemplum apostolicum, omnia communia habentes (Act. iv), in præceptis Christi fideliter permanendo proluciant.

2. Patri honorem debitum referentes, erga seniores obedientiam, erga æquales incitamenta virtutum, erga minores boni exempli magisterium conserva-

callem. *Levigatum* exponit facilem, planum, non scabrosam. Ideum legit, *in hujus limitis disciplinam gressum ponat*; et *delicatus*, pro *declinatus*, sed legendum monet *declinatus*. Post *sequantur post peccatum conversi* addit: *Hæc igitur, o servi Dei, et alia, quæ a regula excensa abesse ait; sed revera hæc ipsa exstant in fine capitis ultimi, tanquam epilodus. Simili lere modo a Petro Casinensi, cap. 75, præfatio et epilodus conjunguntur, apud quem legitur in hujus liminis disciplina*. AREV.

CAP. I. N. 2. Justinian., constit., novell. 153, cap. 1, in fine: "Ἐστω δὲ ἀκριβῆι θρησκίω περιπεφραγμένον τὸ μοναστήριον, ὥστε μηδεμίαν ἐξόδον ἀλλὰ χόθεν πλὴν ἢ διὰ τῶν πυλῶν εἶναι. GRIAL.

3. Breuilus advertit *cœnaculum* hic esse refectorium. Pro *præbeatur*, Holstenius *præbeat*. AREV.

CAP. II. N. 1. Hoc caput penultimum est in Codice Gothico Ovctensi. GRIAL.

Ibid. Menardus, pag. 150, retinendam ait scripturam Concordiæ regularum, *transcendens ætatem adolescentiæ, juventutem seu senectutem tetigerit*, cum juventus, juxta ipsum Isidorum, ab anno 28 incipiat, juxta alios ab anno 38. Ita etiam legit Holstenius. Ego mallem, *transcendens ætatem adolescentiæ, seu juventutis, senectutem tetigerit*. Confer regulam sancti Fructuosi, cap. 3, et Codicis leg. 46, de episc. et cleric. AREV.

3. Menardus legi posse putat *compati, misericordiam Apostoli sequens*. AREV.

CAP. III. N. 2. Menardus, pag. 215: *Patri honorem debitum reverentes*: ex quo colligit: *Patrem honore debito reverentes*. AREV.

lunt. Nemo cæteris se judicans meliorem, sed inferioriorem se omnibus deputans, tanto humilitate clarescat, quanto plus cæteris culmine virtutum coruscet. Abstineat se etiam a furore, et a detractatione parcat monachus linguam.

3. Indecenter quoque vel notabiliter non incedat, philargyriæ contagium, ut lethiferam pestem, abhorreat; a turpibus verbis vel otiosis linguam avertat, atque indesinenter cor mundum labiaque exhibeat. Affectus quoque animi turpes ab intentione cogitationis abstergat, per compunctionem cordis in stadio se sanctæ meditationis exerceat.

4. Torporem somni atque pigritiam fugiat, vigiliisque et orationibus sine intermissione intendat, gulæ concupiscentiam deprimat, atque abstinentiæ virtutibus semetipsum per studium domandarum libidinum affligat, domans jejuniis carnem, quantum valetudo corporis sinat, livore quoque invidia: de fraternis profectibus **528** nequaquam tabescat, sed quietus atque pacificus per amorem fraternæ dilectionis de cunctorum gaudeat meritis, iracundiæ perturbationem rejiciens, et patienter omnia sustinens; nulla tristitia, nullo temporali mœrore afficiatur, sed contra omnia adversa interiori gaudio fretus, ipsam postremo vanæ gloriæ laudem procul a se abjiciat, et Deo tantum interius humili corde placere studeat, ut dum his virtutibus radiat, merito nomen suæ professionis retineat.

CAPUT IV.

De conversis.

1. Qui renuntians sæculo, ad monasterium venerit, non statim in cœtum deligendus est monachorum. Vitam enim unicuique in hospitalitatis servitium tribus mensibus considerare oportet, quibus peractis ad cœtum sanctæ congregationis accedet; neque enim intus suscipi quemquam convenit, nisi, prius foris positus, ejus humilitas sive patientia comprobetur. Qui relicto sæculo ad militiam Christi pia et salubrè humilitate convertuntur, omnia sua primum aut indigentibus dividant, aut monasterio conferant. Tunc enim servi Christi liberum animum divinæ militiæ offerunt, quando a se spei sæcularis vincula cuncta præcidunt.

2. Qui non rigida intentione convertuntur, cito aut superbiæ morbo, aut vitio luxuriæ subduntur. Nequaquam ergo debent a tepore inchoare, qui

3. *Indecenter quoque, etc.* Consonant hæc regulæ sancti Fructuosi Bracarenensis, c. 8. *Notabiliter exponitur pro superbe et fastuose a Menardo: sed potius indicat insolitum. Philargyria est avaritia, argenti cupido. AREV.*

4. Ex his aliisque Isidori præceptis natum, opinor, est quoddam opusculum quod in nonnullis Mss. Isidori nomine exstat, de quo sermonem habui in Isidorianis, cap. 85, n. 9. Titulus est: *Tractatus quidam sancti Isidori, in quo in brevi comprehenditur quidquid pertinet ad statum perfectionis cujusdam fidelis personæ.* Sed cum nihil peculiare addat, et corruptissime descriptus sit hujusmodi tractatus, sine ullo damno prætermitti potest.

CAP. IV. N. 1. Holstenius, *uniuscujusque in hospitalis servitio... considerari oportet.* AREV.

A mundo renuntiant, ne per ipsum teporem rursus in amorem sæculi cadant. Omnis conversus non est recipiendus in monasterio, nisi prius ipse scripto se sponderit permansurum. Sicut enim ii qui ad sæcularem promoventur militiam in legionem non transiunt nisi ante in tabulis conferantur, ita et ii qui in spiritualibus castris cœlesti militiæ sunt signandi, nisi prius professione verbi aut scripti teneantur, in numerum **529** societatemque servorum Christi transire non possunt.

3. Qui in monasterio prior ingreditur, primus erit in cunctis gradu, vel ordine; nec quærendum est si dives aut pauper, servus an liber, juvenis an senex, rusticus an eruditus; in monachis enim nec ætas, nec conditio quæritur, quia inter servi et liberi animam B nulla est apud Deum differentia. Qui tamen jugo alienæ servitutis astrictus est, nisi Dominus vincula ejus dissolverit, nequaquam recipiendus est; scriptum est enim: *Quis dimisit onagram liberum? et vincula ejus quis solvit (Job. xxxix)?* Onager enim liber dimissus monachus est sine dominatu et impedimento sæculi deserviens, et a turbis remotus. Tunc enim libera servitute Deo quisque famulatur, quando nullius carnalis conditionis pondere premitur. Ubi enim jam suave jugum et leve onus Christi est, durum et grave est portare servitium sæculi.

4. Qui aliquid habentes in sæculo, convertuntur, non extollantur, si de suis facultatibus quodamque monasterio contulerunt; sed potius timeant, ne hic per superbiam eleventur et pereant. Quibus melius esset, si divitias suas cum humilitate in sæculo fruerentur, quam ut jam pauperes effecti de earum distributione elatione superbiæ extollantur. Ii qui de paupertate in monasterio convertuntur nun sunt despiciendi ab eis qui sæculi divitias reliquerunt, quia apud Deum unius ordinis habentur omnes qui convertuntur ad Christum; neque enim differt utrum ex inopi vel servili conditione ad servitium Dei quisque venerit, an ex generosa et locuplete vita; multi enim ex plebeio censu documentis virtutum eximiis enitentes, prælatiores nobilibus facti sunt, eosque virtutum excellentia prævenierunt, et qui erant conditione infimi, virtutis merito effecti sunt primi sapientes.

5. Nam propterea *infirmam mundi elegit Deus, ut D confunderet fortes, et ignobilia mundi, et eu quæ non*

2. *Nisi prius ipse scripto, etc.* Al., *nisi se prius ibi scriptis suæ professionis sponderit permansurum.* De tironibus, qui ad sæcularem promoventur militiam, videndus Isidorus, lib. ix Etymolog., cap. 3, num. 36 et 53, et Vegetius, lib. 1 de Re militari, cap. 8, et lib. II, cap. 5, ex quo constat milites, expleto tirocinio, quibus puncturis in cute signari solitos, quo alludit Isidorus, sunt signandi. AREV.

3. *Servus, an liber, etc.* Sanctus Hieronymus, in epistola ad Celantiam, inter alia, sic ait in hanc sententiam: *Sola apud Deum libertas est non servire peccatis, summa apud Deum est nobilitas clarum esse virtutibus.* AREV.

5. *Nam propterea.* Eodem testimonio est usus lib. II de Off., cap. 16. GRIAL.

sunt, ut ea quæ sunt **530** evacuaret, ut non gloriatur **A** omnis caro coram illo (I Cor. I, 27). Qui ex paupertate ad monasterium veniant, non extollantur in superbiam, quia se ibi æquales aspiciunt iis qui aliquid in sæculo videbantur; neque enim dignum est ut ubi divites celsitudine deposita sæculari ad humilitatem descendunt, ibi pauperes elatione mentis superbi efficiantur; qui oportet ut, deposita arrogantia, humiliter sapiant, suæque paupertatis et inopiæ memores semper existant.

CAPUT V.

De opere monachorum

1. Monachus semper operetur manibus suis ita, ut quibuslibet variis opificum artibus laboribusque studium suum impendat, sequens Apostolum, qui dicit: *Neque panem gratis manducavimus, sed in labore et fatigatione nocte et die operantibus*; et iterum: *Qui non vult laborare, non manducet* (II Thess. III). Per otium enim libidines et noxiarum cogitationum nutrimenta concresecunt, per laboris vero exercitium vitia nihilominus elabuntur.

2. Nequaquam debet monachus dedignari versari in opere aliquo monasterii usibus necessario. Nam patriarchæ greges paverunt, et gentiles philosophi sutores et sartores fuerunt, et Joseph justus, cui virgo Maria desponsata exstitit, faber ferrarius fuit. **531** Si quidem et Petrus princeps apostolorum piscatoris officium gessit, et omnes apostoli corporale opus faciebant, unde vitam corporis sustentabant.

3. Si igitur tantæ auctoritatis homines laboribus et operibus etiam rusticanis inservierunt, quanto magis monachi, quos oportet non solum vitæ suæ necessaria propriis manibus exhibere, sed etiam indigentiam aliorum laboribus suis reficere! Qui

Ibid. Hinc referri potest quod ex Smaragdo Constantinus Cajetanus, pag. 71, descripsit: « Hinc Isidorus ait: Quicumque autem monasterium primus ingreditur, primus sedet, primus ambulat, primus psalmum dicit, primus in mensam extendit manum, in ecclesia prior communicat; nec ætas inter eos queritur, sed professio. Quod dicit, Samuel et Daniel pueri presbyteros judicaverunt, de Heli et de illis qui Susannam opprimere voluerunt intelligitur. Samuel presbyteros judicavit, quando filios Heli peccare vidit, et eos in corde suo prævaricatores judicavit. Heli autem, quia non eos districta animadversione repressit, et ab iniquitate non compescuit, similiter reprehendit, et judicavit. Daniel quoque tunc presbyteros judicavit, quando illos iniqua cogitatione plenos, qui Susannam falso voluerunt testimonia condemnare, reprehendit, damnavit, et angelico eos gladio trucidatos esse prædixit. » AREV.

CAP. V. N. 1. *Elabuntur. Al., evelluntur.* GRIAL.

Ibid. Illustrari hoc caput potest ex t. I Patrum apostolicorum, pag. 52, cum notis Cotelerii. AREV.

2. *Nam et patriarchæ... reficere.* Totam hanc periodum ab Hymone Halberstatensi, lib. II de Varietate, cap. 2, referri notat Menardus, pag. 820. Philosophi gentiles sartores et sutores, etc., recensentur Hippas Sophista, Simon Atheniensis, et Menedemus Eretriensis. Sanctum Josephum fabrum lignarium fuisse communiter est sententia, cui astipulatur Isidori frater sanctus Leander, cap. 14 de Institutione virginum. Nescio, inquit Breulius ubinam

A viribus corporis et integritate salutis consistunt, si in opere otiosi sunt, dupliciter peccare noscuntur, quia non solum non laborant, sed etiam alios vitiant, et ad imitationem suam invitant. Propterea enim quisque convertitur, ut Deo serviens laboris habeat curam, non ut, otio deditus, inertia pigrisque pascatur.

4. Qui si volunt lectioni vacare, ut non operentur, ipsi lectioni contumaces existunt, quia non faciunt quod ibi legunt; ibi enim scriptum est: *Operantes suum panem manducant*; et iterum: *Ipsi enim scitis quomodo oportet imitari nos, quia non inquieti fuimus inter vos, neque panem gratis ab aliquo manducavimus, sed in labore et fatigatione die ac nocte operantes, ne quem vestrum gravaremus* (II Thess. III). Qui per infirmitatem corporis operari non possunt, humanius clementiusque tractandi sunt. Qui vero sani sunt et fallunt, procul dubio dolendi atque lugendi sunt, quia non corpore, sed, quod pejus est, mente ægroti sunt; qui etsi humanis oculis convinci non possunt, Deum tamen latere non possunt. Tales igitur aut ferendi sunt, si ægritudo latet; aut distringendi, si sanitas pateat.

5. Monachi operantes meditari aut psallere debent, ut carminis verbique Dei delectatione consolentur ipsum laborem. Si enim sæculares opifices inter ipsos labores amatoria turpia cantare **532** non desinunt, atque ita ora sua in cantibus et fabulis implicat, ut ab opere manus non subtrahant, quanto magis servi Christi, qui sic manibus operari debent, ut semper laudem Dei in ore habeant, et linguæ ejus psalmis et hymnis inserviant! Laborandum est enim corpore animi fixa in Deum intentione; sicque manus in opere implicanda est ut mens non avertatur a Deo.

Isidorus legerit Josephum fabrum ferrarium fuisse, nam eum dolabra depingitur. Verum etiam sanctus Ambrosius et Theophilus Antiochenus follis et ignis in officina sancti Josephi meminerunt. Nonnulli aurificem fuisse putant sanctum Josephum, alii fabrum lapidarium. Vide Calmetum, in Diction., ac præsertim eruditissimi Mazochii de sancti Josephi et Christi Domini officio mantissam ad epist. de Dedicat. sub ascia. AREV.

4. *Tractandi sunt.* In Concordia regularum, et apud Holstenium, additur: « Nec contra eos murmurandum est ab eis, qui vires laborandi habent; sed magis consulendum est eis quos sciunt corpore infirmo. Ipsi autem qui non possunt eos qui laborant et possunt meliores sibi felicioresque fateantur. Qui vero languidus est, et laborem operum corporalium sustinere non potest, consulendum est illi, et ejus infirmitas temperanda est. Qui sani, etc. » Quod an vere sit Isidori, an eidem ab alio fuerit additum, definire non audeo. AREV.

5. Ut carminis. *Lib. II de Off.*, cap. 16. Cantat autem psalmos manibus operantes, et ipsum laborem, tanquam divino celeumate consolantur. GRIAL.

Ibid. Sanctus Augustinus, de Opere monachorum, cap. 17: *Cantica vero divina cantare etiam manibus operantes facile possunt, et ipsum laborem divino celeumate consolari.* Alia addit sanctus Augustinus, quæ Isidorus quoque sumpsit, et ex Isidoro Haymo, lib. cit., cap. 50. AREV.

6. Propriis autem temporibus oportet operari monachum, et propriis orationi lectionique incumbere. Horas enim debet habere monachus congruas ad singula officia deputatas. Partes autem anni temporis suis quibusque operibus taliter deputantur. Æstate enim a mane usque ad horam tertiam laborare oportet; a tertia autem usque ad sextam lectioni vacare; dehinc usque ad nonam requiescere; post nonam autem usque ad tempus vespertinum iterum operari. Alio autem tempore, id est, autumno et hieme, sive vere a mane usque ad tertiam legendum, post celebrationem tertiæ usque ad nonam laborandum est; post refectionem autem nonæ aut operari oportet, aut legere, aut sono vocis aliquid meditari.

7. Quæcunque autem operantur monachi manibus suis, præposito deferant, præpositus autem principii monachorum; nihil operis apud fratrem remaneat, ne sollicitudinis ejus cura mentem ab intentione contemplationis avertat. Horti olera vel apparatus ciborum propriis sibi manibus fratres exerceant; ædificiorum autem constructio vel cultus agrorum ad opus servorum pertinebunt. Nullus monachus amore privati operis illigetur, sed omnes in communi laborantes patribus sine obmurmuratione obtemperare debent, ne forte murmurando pereant, sicut perierunt qui in deserto murmuraverunt. Si enim illis parvulis adhuc in lege et rudibus nequaquam indultum est, quanto magis iis qui perfectionis legem perceperunt non parcat, si talia gesserint.

533 CAPUT VI.

De officio.

1. In psallendis autem officiis ita erit discretio; dato enim legitimis temporibus signo ad horas canonicas, festina cum properatione omnes ad chorum occurrant, nullique ante expletum officium licebit

7. Quæcunque autem operantur, etc. Isidorus, lib. II de eccl. Offic., cap. 16, ex sancto Augustino, lib. II de Moribus Ecclesiæ. In Editione apponitur nota littera b, elabuntur, ex Goth.; al., evelluntur. Sed transposita est, et ad num. 1 hujus capituli pertinet. Ante hoc cap. 5 Holstenius præmittit alia ex cap. 19. Pro non parcat forte non parceretur. AREV.

CAP. VI. N. 1. Festina cum properatione. Idem, lib. II de Offic., c. 16: Conveniunt autem omnes frequenter nocte ac die festina cum properatione ad orationem. GRIAL.

Ibid. Post consummationem. Vide Cass., lib. II, cap. 7. GRIAL.

Ibid. In psallendis autem officiis; al., in psallendi autem officio. AREV.

2. Duæ, deinde laudes, hoc est Alleluia, ut constat ex lib. I de Offic., c. 15. GRIAL.

Ibid. Primo lucernarium. Vid. annotat. in Cassian. GRIAL.

Ibid. Alii, lectiones ex utroque Testamento duæ, dein laus, hymnus, etc. In dissertatione de hymnis prævia ad Hymnodiam Hispanicam, pag. 81, contra Martenium ostendi in regula sancti Isidori et aliorum mentionem hymnorum occurrere. Lucernarium ab Isidoro distingui ab officio vespertino notat Menardus, pag. 352, qui fuse pag. 366 in expositione regulæ Magistri probare contendit lucernalem synaxin eandem fuisse ac vespertinam, et sancti Isidori locum explicat de precatone quæ dicebatur dum lu-

egredi præter eum quem necessitas naturæ compulerit. Recitantibus autem monachis, post consummationem singulorum psalmorum prostrati omnes humi pariter adorabunt, celeriterque surgentes psalmos sequentes incipiant, eodemque modo per singula officia faciant.

2. Quando celebrantur psalmorum spiritualia sacramenta, refugiat monachus risus vel fabulas; sed hoc meditetur corde, quod psallitur ore. In tertia, sexta, vel nona tres psalmi dicendi sunt, responsorium unum, lectiones ex Veteri Novoque Testamento duæ, deinde laudes, hymnus atque oratio. In vespertinis autem officiis primo lucernarium, deinde psalmi duo, responsorius unus, et laudes, hymnus atque oratio dicenda est.

B 3. Post vespertinum autem, congregatis fratribus, oportet, vel aliquid meditari, vel de aliquibus divinæ lectionis quæstionibus disputare, conferendo pie et salubriter, tantumque meditando, 534 disputandoque immorari, quoadusque completorii tempus possit occurrere. Ante somnum autem, sicut mos est, peracto completorio, valedictis invicem fratribus, cum omni cautela et silentio requiescendum est, usquequo ad vigiliam consurgatur.

C 4. In quotidianis vero officiis vigiliarum primum tres psalmi canonici recitandi sunt, deinde tres missæ psalmorum, quarta anticorum, quinta matutino officiorum. In Dominicis vero diebus, vel festivitibus martyrum, solemnitatis causa singulæ superadjiciendæ sunt missæ. Verum in vigiliis recitandi aderit usus; in matutinis psallendi canendique consuetudo, ut utroque modo servorum Dei mentes diversitatis oblectamento exerceantur, et ad laudem Dei sine fastidio affluentius excitentur.

5. Post vigiliam autem usque ad matutinum requiescendum, aut aliquid perlegendum erit. Post matu-

cernæ accendebantur. Quod ex ipso breviario Mozarabico manifestum est; nam primum sit oratio pro lumine accenso, et oblato, deinde sequitur ordo vesperearum. Apud alios autem passim lucernarium et vespertinum officium promiscue sumuntur. Quod in Griali nota indicantur annotationes in Cassianum, sermo videtur esse de Petri Ciacconi annotationibus. AREV.

4. Deinde tres missæ. Vid. annotat. in Cassian. GRIAL.

D Ibid. Missas psalmorum. Menardus intelligit esse collectas, seu orationes, quæ ad finem psalmorum dicebantur, præsertim ex Cassiano, lib. II de nocturn. oration., cap. 7 et 10. Sed advertit diversum fuisse apud varias nationes usum hujusmodi collectarum dicendarum. Isidoro concinit sanctus Fructuosus Bracarenensis, cap. 2 regulæ. De his orationibus, quæ psalmis subjungebantur, verba feci in Isidorianis, cap. 87, n. 20 et seqq. De hujusmodi orationibus, quæ non solum psalmis, sed etiam canticis adjiciebantur, intelligendum est quod in Breviario Romano de sancto Patricio dicitur ad diem 17 Martii: *Amunt enim, integrum quotidie psalterium una cum canticis et hymnis ducentisque orationibus consuevisse recitare.* In Editione Griali corrupte legitur: *In vigiliis recitandis aderit usque in matutinis psallendi, quod ex Holstenio ex Concordia regularum correxi.* AREV.

5. Requiescendum est. Al., reficiendum est; quod idem sonat, et fortasse hoc genuinum est, et ex

tinum aut operandum aliquid, aut legendum; A lectiones autem ex Novo aut Veteri Testamento tempore officii quotidianis diebus recitentur; Sabbato autem die atque Dominico ex Novo tantum pronuntiantur. Monachus autem corporis sanitate consistens, si vigiliis vel quotidianis officiis defuerit, perdat communionem, si sanitas patet.

535 CAPUT VII.

De collatione.

1. Ad audiendum in collatione patrem tribus in hebdomada vicibus fratres post celebrationem tertiæ, dato signo, ad collectam conveniant; audiant docentem seniore, instruente cunctos salutaribus præceptis; audiant patrem studio summo, et silentio, intentionem animorum suorum suspiriis et gemitibus demonstrantes. Ipsa quoque collatio erit vel pro corrigendis vitiis, instruendisque moribus, vel pro reliquis causis ad utilitatem cœnobii pertinentibus.

2. Quod si talia desunt, pro consuetudine tantæ disciplinæ nequaquam erit omittenda collatio, sed in præfinitis diebus, cunctis pariter congregatis, præcepta Patrum regularia recensenda sunt, ut qui necdum didicerunt percipiant quod sequantur; qui vero didicerunt, frequenti memoria admoniti, sollicitè custodiant quod noverunt. Sedentes autem omnes in collatione tacebunt, nisi forte quem auctoritas patris præceperit, ut loquatur.

CAPUT VIII.

De Codicibus.

1. Omnes Codices custos sacrarii habeat deputatos, a quo singulos singuli fratres accipiant, quos prudenter lectos vel habitos semper post vesperam reddant. Prima autem hora Codices singulis diebus petantur; qui vero tardius postulat, nequaquam accipiat.

2. De his autem quæstionibus, quæ leguntur, nec forte intelliguntur, unusquisque fratrum aut in collatione aut post vesperam abbatem interroget, et, recitata in loco lectione, ab eo expositionem suscipiat, ita ut, dum uni exponitur, cæteri audiant.

536 3. Gentilium libros vel hæreticorum volumina monachus legere caveat; melius est enim

Cassiano desumptum, lib. iii de diurn. Oration., cap. 4 et 8, ex cuius lib. ii de nocturn. Oration., cap. 2, sequentia petuntur. AREV.

CAP. VII. N. 1. Ad audiendum in coll. Patrem. Eadem h de Off., c. 16. GRIAL.

2. Grialius, quod sequuntur. AREV.

CAP. VIII. N. 1. Pelantur. Expetantur Goth. GRIAL.

Ibid. De custode sacrarii sermo redit infra, cap. 20, n. 1. AREV.

5. Hoc præceptum, quo libros gentilium et hæreticorum monachus legere prohibetur, coheret cum iis quæ Isidorus tradidit lib. iii Sent., cap. 12 et 13. AREV.

CAP. IX. N. 1. Nec oculus extran. Ex Goth. Al., nec illis extraneus. GRIAL.

Ibid. Penitentiam agat, etc. Juxta instituta sancti Pachomii, art. 12 ut notat Menardus, pag. 779. AREV.

2. Sermo reficiat. Vox sermo non est in Goth. GRIAL.

Ibid. In regula Magistri, cap. 29, similiter præ-

corum perniciose dogmata ignorare, quam per experientiam in aliquem laqueum erroris incurrere.

CAPUT IX.

De mensis.

1. Tempore quo refectio debita solvitur, claustra monasterii obserentur, nec oculus extraneus interesse præsumat, ne quietem fraternam præsentia sua impediatur. Refectionis tempore, dato signo, pariter omnes concurrant. Qui autem ad mensam tardius venerit, aut penitentiam agat, aut jejuniis ad suum opus, vel cubile recurrat. Nemo autem ad vescendum ibit, antequam ad vocandum omnes vox signi solita insonuerit.

2. Refectorium pariter unum erit; ad singulas mensas deni convalescentes resideant; reliqua turba parvulorum assistent. Tempore convalescentium fratrum omnes disciplinæ gerant silentium, Apostolo obtemperantes, qui dicit; *Cum silentio operantes suam panem manducet* (II Thess. iii). Unus tamen in medio residents, benedictione accepta, de Scripturis aliquid legat, cæteri vescentes tacebunt, lectionem attentissime audientes, ut sicut illis corporalis cibus refectioem carnis præstat, ita mentem eorum spiritualis sermo reficiat.

3. Nullus ad mensas clamor excitetur, soli tantum præposito sollicitudo maneat in his quæ sunt vescendibus necessaria. Abbas citra languoris necessitatem, cibos in conspectu pariter cum fratribus **537** sumat; nec aliud quam cæteri, nec cultius quam quæ in communi consistunt, præparari sibi quidpiam expetat; sicque sit ut dum præsens est, omnia diligentius administrantur; et dum communi sunt, salubriter et cum charitate sumantur. Æqualia quippe erunt mensura omnium fercula, similibusque alimentis euncti reficiendi sunt fratres.

4. Quidquid præsens refectio dederit, omnes sine murmuratione percipiant; nec id desiderent, quod edendi voluptas appetit, sed quod naturæ necessitas quærit, scriptum est enim: *Carnis curam ne feceritis in desideris* (Rom. xiii). Per omnem autem hebdomadam fratres viles olerum cibos ac pallentia utantur legumina. Diebus vero sanctis inducant cum

scribitur quod lector benedictionem petat, antequam legere incipiat. In Concordia regularum, pag. 69, legitur: *ut sicut corporalis cibus refectioem corpori præstat*. AREV.

5. Non sunt omittendæ duæ Menardi notæ ad hunc locum: *Abbas citra languoris necessitatem*. Egregia sane institutio, quia disciplina regularis custoditur, et intempestivis abbatum comessationibus, hospitalitatis prætextu, ac proinde monasterii dilapidationi occurrunt.—*Neque cultius*. Haud impar sane institutio, quæ catillationibus abbatum medetur. Fusius eandem quæstionem de mensa abbas Menardus pertractat, pag. 923. Pro mensura omnium fercula in Concordia regularum, et apud Holstenium est mensarum omnium fercula, quod videtur præferendum. AREV.

6. Pallentia legumina, h. de Off., c. 12. Antiqui, pridie quam cantandum erat, cibis abstinent, pallentia tantum legumina causa vocis sumebant, unde vulgo cantores fabarii dicti sunt. GRIAL.

uleribus levissimarum carniū alimenta. Non erit usque ad satietatem reficiendum corpus, ne forte intereat animus; nam ex plenitudine ventris cito excitatur luxuria carnis.

5. Qui autem appetitum edacitatis reprimat, sine dubio lasciviæ motus restringit. Tanta cum discretionē reficiendum est corpus, ut nec nimia abstinentia debilitetur, nec superflua edacitate ad lasciviam moveatur. In utroque ergo temperantia adhibenda est, scilicet, ut et vitia carnis non prævaleant, et vis ad ministerium bonæ operationis sufficiat. Quicumque ad mensam residens a carnibus vel vino abstinere voluerit, non est prohibendus; abstinentia enim non prohibetur, sed potius collaudatur, tantum ne ex contemptu creatura Dei humanis concessa usibus exsecretur.

6. Nullum esus furtiva contaminatio polluat, aut impudens vel privatus extra communem mensam appetitus; excommunicationis enim **538** sententiæ subiacet qui vel occulte vel extra ordinariam mensam aliquid degustaverit. Ante refectionis tempus nullus vesci audeat præter eum qui ægrotat; qui enim tempus edendi antecesserit, subsequentibus pœnis abstinentiæ subiacet. Sitiēti aut cuiuspiam defectum patienti ante edendi tempus consulendum est, abbate, vel præposito ordinante, non tamen palam, ne forte sitire, vel esurire alios cogat.

7. Hebdomadarius solus cibos degustet, nec quis id alius audeat, ne sub occasione degustandi gulæ, vel gutturi satisfaciatur. Laici ministri mensis monachorum nullatenus intererunt, nec enim poterit illis mensæ communis esse locus, quibus diversum est propositum. Monachi cum a mensa surrexerint, ad orationem omnes concurrant. Quod mensæ redundaverit, omni cura servatum egentibus dispensetur.

8. In refectione monachorum a diebus Pentecostes

Ibid. Inducant. Ex Goth. Al., interdum. GRIAL.

Ibid. Voluptas. Grialius voluntas. Pro utantur, al. habeant. In verbis levissimarum carniū Menardus, p. 712, quantitatem intelligit, non qualitatem, quod ex sequentibus elarum patet. Sed mihi non ita clarum videtur; et verius arbitror, hoc loco qualitatem carniū præscribi, sequentibus verbis satietatem sive olerum, sive leguminum, sive carniū prohiberi. AREV.

5. Et vis ad ministerium, Al., et virtus ad ministerium, eodem sensu. AREV.

6. Nullum furtiva contaminatio. Cassian., lib. IV, cap. 16, inter monachorum delicta numerat extraordinarium aut furtivam refectionem. GRIAL.

Ibid. Esus: Grialius esui. AREV.

7. Menardus, pag. 642, contrarium statuere ait sanctum Pachomium, art. 21 suæ regulæ: Qui pulmentaria sequunt, ipsi nihil gustantes edentibus ministrabunt. Sed, ut ego puto, sanctus Isidorus solum jubet hebdomadariam degustare cibos, ut dijudicet an sint bene conditi, sanctus Pachomius, ne coquus edat antequam cæteris ministret. Quæ duo contraria non sunt. Grialius, diversus est propositus. Holstenius, diversus est præpositus. AREV.

8. In Concordia regularum, invitatur... suspenditur, cenam apponit tantum. Autumni initium est æquinoctium autummale octavo Kal. Octobris. Interdiana prandia intelliguntur die dominica, feria tertia, quinta et sabbato. Nam hoc temporis spatio jejunabatur feria secunda, quarta et sexta, ut infra, cap. 11. AREV.

usque ad autumnī principium tota æstas interdiana prandia invitet, reliquum tempus suspendat prandia, cœna tantum apponatur.

9. In utrisque temporibus relectio mensæ tribus erit pulmentis, olerum scilicet et leguminum, et, si quid tertium fuerit, id est, pomorum. Ternis quoque poculis fraterna reficienda est sitiis. **539** In observatione autem quadragesimali, sicut fieri solet post exemptum jejunium, pane solo, et aqua contenti omnes erunt, a vino quoque et oleo abstinēbunt.

CAPUT X.

De feriis.

1. Hæc sunt feriæ monachorum, in quibus jejunia conquiescunt, in primis venerabilis dies Dominicus nomini Christi dicatus. Qui, sicut propter mysterium resurrectionis ejus sollemnis est, ita et apud omnes servos ejus celebritatem convivii votivo gaudio retinebit. Item a primo die Paschæ usque ad Pentecostem, quinquaginta scilicet quotidianis diebus, jejunium a sanctis Patribus dissolutum est, propter resurrectionem videlicet Christi, et adventum Spiritus sancti, ut hi dies non in figura laboris, quod Quadragesimæ tempus significat, sed in quiete lætitiæ laxatis jejuniis celebrentur.

2. Placuit etiam Patribus a die Natalis Domini usque ad diem Circumcisionis solemne tempus efficere, licentiamque vescendi habere; non aliter et dies Epiphaniarum veteri regula reficiendi indulgentiam consecuta est, siquidem et dum quisque fratrum convertitur, aut ex aliis monasteriis fratres visitandi gratia occurrunt, pro charitate adimplenda interrumpuntur jejunia.

3. Præter hæc alia tempora libere libenterque cultui jejuniarum inserviant. Si qui autem monachorum prædictis temporibus jejunare disponunt,

9. In utrisque temporibus, scilicet hieme, et æstate, quibus continentur autumnus, et ver, ut exponit Menardus, pag. 712. In Concordia regularum, tertium fuerit, pomorum... post expletum jejunium pane solo, vel aqua, etc. Quod ternis poculis sibi bibeendum, est etiam præceptum Ansonii in gripho Ter bibe. In castris ad Mutinam ter bibere solitum Augustum refert Suetonius, c. 77. Apud Petrom Casinensem post pomorum alia adduntur ex Isidoro, ut videtur, scilicet: «Festis vero diebus, ternis vel quaternis ferculis sunt corpora reficienda, sic tamen ut (quo) plurius sunt cibaria numero, sint minora, ut et corpora necessario cibo reficiantur, non nimia saturitate damnentur. Quando in mensa cibus administratur, nullus prius cibum comedit quam signum ad benedicendum insonet, et cum signum audierint, una voce benedictionem postulent, et data, sic comedant. Illud præcipue decernimus, ut nullus ex mensura sua vel accipere ab altero prassumat, vel dare, præter abbatem, vel præpositum, cui ab abbate commissum est.» AREV.

CAP. X. N. 2. Dum quisque fratrum convenerit, Goth. GRIAL.

Ibid. Convertitur: Gr., convertuntur. Huc faciunt verba Cassiani relata lib. VI Etymol., cap. 19, n. 65, in nota. Post interrumpuntur jejunia in Concordia regularum additur si tamen non fuerint generalia. AREV.

5. Si qui autem monachorum, etc. Eadem lib. I de Offic. ecclesiast., cap. 45, N. 2. Vide notum. A

nequaquam prohibendi sunt; nam et multi antiquorum Patrum his diebus in eremo abstinuissent, nec aliquando **540** jejunia solvisse, leguntur, nisi tantum diebus Dominicis propter resurrectionem Christi.

CAPUT XI.

De jejunio.

1. Jejuniorum autem hos dies potissime veteres elegerunt. Primum jejunium Quadragesimæ quotidianum, in quo major abstinentiæ observantia manebit in monachis, quando non solum a prandis, sed etiam a vino et oleo abstinent. Secundum jejunium interdianum post Pentecosten alia die inchoatum usque ad æquinoctium autumnale protenditur, ternis scilicet diebus per singulas hebdomadas propter æstivos solis ardores jejunium celebratur.

2. Tertium sequitur quotidianum jejunium, ab octavo Kalendas Octobris usque ad Natalem dominicum, in quo quotidiana jejunia nequaquam solvuntur. Quartum item quotidianum jejunium post diem Circumcisionis exoritur, peragiturque usque ad solemniam Paschæ.

3. Illi autem qui, vetustate corporis consumpti, aut teneræ ætatis fragilitate detenti sunt, non sunt quotidianis jejuniis exercendi, ne aut senescens ætas, antequam moriatur, deliciat; aut crescens, priusquam proficiat, eadat, et ante intereat quam bonum facere discat.

CAPUT XII.

De habitu monachorum.

1. Cultus vestium vel indumentorum insignes monacho deponendi. Munitus debet esse monachus, non delicatus; sicut autem **541** non oportet in monacho esse notabilis habitus, ita nec satis abjectus; nam pretiosa vestis animum ad lasciviam pertrahit, nimis vilis aut dolorem cordis parit, aut morbum vanæ

jejunio quotidiano diem Dominicum excipiebant quoque aliæ regulæ Patrum, ex can. 18 concilii Gangrensis. Confer Cassianum, lib. III de diurna Oratione, cap. 12. Quod autem cum hoc capite, tum præcedenti, mentio sit Circumcisionis, quod festum Isidori tempore nondum videtur fuisse institutum, id mirum non est; nam, ut fusius explicui in Isidorianis, cap. 71, n. 16 et 17; vel potuit extremo Isidori tempore ejusmodi festum jam esse institutum, vel certe oportuit ut monachi, quibus regula prælegebatur ad observantiam, post institutionem festi Circumcisionis pro Kalendis Januarii apponerent post diem Circumcisionis. AREV.

CAP. XI. N. 1. Abstinent. Apud Petrum Casinensem, cap. 44, abstineant; apud quem etiam additur: quod vesperæ reficiunt, ipsius Domini imitantur exemplum, et alia quæ non videntur Isidori, certe non sunt hujus loci. AREV.

CAP. XII. N. 1. Petrus Casinensis, c. 55, quædam hic interserit: « Pertrahit. Unde et Dominus de Joanne ait: Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatam? sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestitur in domibus regum sunt. Et Petrus (imo Paulus, I Tim. II) Non veste pretiosa. Vilis vestis, etc. » AREV.

2. Birros, planetas. Vid. annot. in Cassian. GRIAL. Ibid. Pedules et caligas. Sanctus Benedictus, in regula, cap. 55, indumenta pedum pedules et caligas. Smaragd. Pedules modo dicimus calceos, caligas non subtalares vel soccos vocamus. GRIAL.

A gloriæ contrahit. Vestimenta non erunt æqualiter distribuenda omnibus, sed cum discretione, prout cujusque ætas, gradusque expostulat; ita enim apostolos fecisse legimus, sicut scriptum est: *Erant illis omnia communia, et distribuebatur unicuique, prout opus erat (Act. IV).*

2. Uniuscujusque fratris supplementum, vel indigentia inspicatur, ut qui habent contenti sint, et qui non habent accipiant; nam habenti non dabitur, ut sit unde egentibus distribuatur. Porro linteo non oportet monachum indui; orarium, birros, planetas non est fas uti, neque indumenta, vel calceamenta, quæ generaliter cætera monasteria abutuntur. Ternis autem tunicis, et binis palliis, et singulis cucullis contenti erunt servi Christi, quibus superadjicietur melotes pellicea, mappula, manicæ quoque, pedules, et caligæ. His tantum contenti erunt, nihil præterea aliud præsumentes.

3. Pedules autem utendi in monasterio, quando hiemis coegerit violentia, sive dum fratres gradiuntur in itinere, vel proficiscuntur ad urbem. Monachi autem in monasterio palliis semper operiantur, ut pro honestate tecti incedant, et pro ministerio operis expediti discurrant. Sane si quis forte pallium non habet, humeris mappulam superponat. Nullus monachorum vultus curam gerat, per quem lasciviæ et petulantia crimine incurrat; non est enim **542** mente castus, cujus aut corporis cultus, aut impudicus exstat incessus.

4. Nullus monachorum comam nutrire debet; nam qui hoc imitatur, etsi ipsi hoc ad decipiendum homines per speciem simulationis non faciant, tamen scandalizant, ponentes offendiculum infirmis, et sanctum propositum usque ad blasphemiam perducentes. Tondere debet ergo iste, quando et omnes,

Ibid. Supplementum Menardus, p. 904, explicat abundantiam. Duplicem orarii significationem distinguit idem Menardus; nam primo orarium est linteum, seu textile oblongum, ad mucorem excipiendum, aut sudorem extergendum, secundo orarium est textile illud oblongum sericum pretiosum, quo pontifices, presbyteri et diaconi utuntur, quod nunc stola dicitur. Hac secunda significatione accipi putat ab Isidoro orarium. Vide comment. ad Prudent., hymn. I Peristeph., vers. 86. De birro, planeta, melote, lib. XIX Etymolog., cap. 24. De caligis, lib. XIX, cap. 54. Multa quoque de his Menardus, et Holstenius, quæ jam passim obvia sunt in Lexicis, et Glossariis medii ævi. AREV.

5. In Concordia regularum, pedules autem utentur in monasterio. AREV.

4. Tondere. Fortassis, tonderi, vel intellige tondere comam, aut caput. Olim monachis totum caput tondebatur, ut probat Menardus. Clerici in modum coronæ attonsi fuerunt, Græci vero in modum crucis; pontifices Græci medium duntaxat caput attondebant. Antiqua clericorum tonsura erat, ut raras esset totum caput, et in circuitu inferius modicorum capillorum ordo appareret, ut constat ex Gregorio Turonensi, in Vitis Patrum, cap. 57, et Isidoro, de Offic. ecclesiast., lib. II, cap. 4, n. 4. Apud Grialium, in fine capitis erat diversus propositus, quod ex Concordia regularum, et ex Editione Holstenii mutavi in diversum propositum. AREV.

uno et simul ac pariter omnes. Nam reprehensibile est diversum habere cultum, ubi non est diversum propositum.

CAPUT XIII.

De stramentis.

1. Abbatem cum fratribus pariter in congregatione commorari oportet, ut communis conversatio et testimonium bonæ vitæ, et reverentiam præbeat disciplinæ. Fratres quoque omnes, si possibile est, in uno conclavi commorari decet. Quod si difficile fuerit, certe vel decem, quibus unus est præponendus decanus, quasi rector et custos. Speciosam vel variam supellectilem monachum habere non licet, cuius stratus erit storea, et stragulum, pelles lanatæ duæ, galnapis quoque, et facistergium, geminusque ad caput pulvillus.

543 2. Per singulos menses abbas, sive præpositus lectulos cunctorum perspiciat, ne quid indigeant fratres, nec superfluum habeant. Nocte, dum ad dormiendum vadunt, seu postquam quiescitur, unus alteri nemo loquatur. Duobus in uno lecto jacere non licet. In nocturnis tenebris nemo loquatur fratri, cui obviat. Juncta autem nocte, dormientium lucerna lacum illuminet, ut, depulsis tenebris, testimonium pateat singularis quietis.

3. Stratus monachi in nulla turpi cogitatione versetur, sed in sola contemplatione Dei; accubans et requiem corporis et quietem habeat cordis, cogitationesque pravas a se repellat, bonasque amplectens, turpes a se rejiciat; nam animi motus imaginibus suis agitatur, et qualis vigilantis cogitatio fuerit, talis et imago per soporem occurrit. Qui nocturna illusionem polluitur, publicare hoc Patri monasterii non mereatur, culpæque suæ merito hoc tribuat, et occulto poenitentiam agat, sciens quia nisi præcessisset in eo lux animi turpia cogitantis, non sequerentur sordidæ atque immundæ pollutiones; quem enim prævenit cogitatio illicita, tentatio illum cito fœdat immunda.

Qui nocturno delusus phantasmate fuerit, tempore officii in sacrario stabit, nec audebit eadem die ec-

CAP. XIII. N. 1. *Galnapis quoque.* Smaragd., ad cap. 55 regul. sancti Bened. *Lena* (Inquit) *species vestis est, quam nos tonxam dicimus, alii vero galnapiem vocant.* Legitur quoque vox *galnapis* sine interpretatione, XIX Etymolog., cap. 26. GRIAL.

Ibid. Juncta autem nocte, etc. Ex Goth. Al. : *Lux autem nocte dormientium locum illuminet.* GRIAL.

Ibid. *Storea*; al., *storia*. Vide lib. XX Etymol., cap. 11. *Pelless lanatæ duæ* præscribuntur etiam a sancto Fructuoso Bracharensi, in regula. Pro *galnapi* alii legunt *galnabis*. Menardus, ex Ms. Vindocinensi, legendum contendit *galbanis*. Apud Martialem, lib. III, epigr. 4, *galbanatus in lecto*. Apud Juvenalem, sat. 2, *galbana rasa*. AREV.

2. *Duobus in uno lecto jacere non licet.* Hoc ipsum indicatur paulo post *singularis quietis*, et cap. 17, num. 3, iterum inculcatur. Ille ipsum monitum est aliorum Patrum, Magistri in sua regula, Fructuosi Bracharensis, Pachomii, concilii Turonensis, cap. 15, sancti Benedicti, etc. AREV.

3. *Videretur legendum stratus monachus*; sed *monachi* legitur in Concordia regularum, pag. 463, apud Petrum Casinensem, et apud Holstenium. Pro *accu-*

clesiam introire, antequam sit lotus et aquis et lacrymis. In lege quippe qui somno nocturno polluebatur, egredi jubebatur a castris, nec regredi priusquam ad vesperam lavaretur (*Deut. XXIII*). Et si illi in carnali populo ita faciebant, quid spiritualis servus Christi facere debet, qui magis contaminationem suam debet respicere et longe ab altario positus mente 544 et corpore pertimescere, atque in figura aquæ poenitentiae lacrymas adhibere, ut non solum aquis, sed etiam fletibus studeat abluï, quod forte per culpam occultam immunda contaminatio polluit?

5. Qui fornicationis tentamenti exæstuat, oret indesinenter, atque abstineat, nec erubescat confiteri libidinis æstum, quo uritur, quia vitium detectum cito curatur, latens vero quanto amplius occultatum fuerit, tanto magis profundius serpit, quod revera qui publicare negligit curari minime cupit.

CAPUT XIV.

De delinquentibus.

1. Si quis in aliquo levi delicto titubans oberraverit, semel atque iterum admonendus est; qui, si post secundam admonitionem nequaquam fuerit emendatus, congrua animadversione coerceatur. Peccantem autem nullus occultet; criminis enim est consensus post secundam admonitionem celare quemoiam peccantem.

CAPUT XV.

De sæpius peccante.

1. Si quis sæpius peccantem viderit, prius hoc uni, vel duobus demonstret fratribus, quorum testimonio possit convinci. Si negaverit qui deliquit, peccatum palam commissum palam est arguendum, ut dum manifeste peccans emendatur, ii qui eum in malo imitati sunt corrigantur. Sicut autem unius delicto sæpe multi pereunt, ita unius emendatione plerumque multi salvantur.

545 CAPUT XVI.

De culpa indulgenda, vel culpæ correctione.

1. Qui vero in fratrem peccaverit, si statim reminiscens ad veniam poscendam fuerit inclinatus, per-

bans, alii accubens. Sententia eadem est apud Fructuosum Bracharensis, et Pachomium, necnon apud sanctum Ambrosium, lib. III de Virginibus. Mox in Concordia regularum: *Fluxus animi turpia cogitantis, non sequeretur in eo fluxus sordidæ et immundæ cogitationis.* AREV.

4. *Qui nocturno, etc.* Hæc sunt duriuscula, ait Menardus, et: i olim a quibusdam sanctis usitata; alii Patres docuerunt unumquemque in his debere suam conscientiam consulere. Vide sanctum Thomam, III p., q. 18, art. 17, et sanctum Gregorium Magni II, in epist. apud Bedam, lib. I Hist. anglor., cap. 27, qui addit: *Sed lavandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrymis abluat.* Pro in sacrarium, ut erat apud Grigorium, reposui in sacrario ex Concordia regularum, et Holstenio. AREV.

CAP. XVI. N. 1. *Qui vero.* Ita rectius quam alii, qui verbo, ut notat Menardus, pag. 481, qui etiam inclinatus explicat *provolutus genibus, et collationem delinuit esse concessum monachorum, in quo abbas hortatur monachos, culpæ corriguntur, etc.*, ex cap. 17 regulæ Isidori, et lib. II de Officiis eccles., cap. 15, n. 14. Pro *cognoscitur, Grigalius ignoscitur.* AREV.

cipiat ab eo indulgentiam, cui cognoscitur intulisse injuriam. Qui autem non petit, aut non ex animo poscit, in collationem deductus juxta excessum injuriæ congruæ subjaceat disciplinæ. Qui sibi invicem convicia obficiunt, si iterum invicem sibi celeriter laxando ignoscunt, hi ab alio judicandi non sunt, quia pariter sibi veniam dare festinaverunt, si tamen excelsere in semetip-sos frequentius non præsumant.

2. Qui sponte culpam confitetur quam gessit, veniam promereri debet quam expetet. Oretur igitur pro eo, eique confestim, si levis culpa est, postulata indulgentia præbeatur. Qui pro gravi vitio sæpe excommunicatus emendari neglexerit, tunc damnationi subfaceat, quousque vitia inoluta deponat, ut quem semel illata animadversio non coercuit, frequens severitas censeat emendandum. Quamvis frequentium, graviorumque vitiorum voragine sit quispiam immersus, non tamen est a monasterio projiciendus, sed juxta qualitatem coerendus, ne forte qui poterat per diurnam poenitentiam emendari, dum projicitur, ore diaboli devoretur.

546 CAPUT XVII.

De delictis.

1. Delicta autem aut gravia sunt, aut levia. Levioris culpæ reus est, qui otiosus esse dilexit; qui ad officium, vel ad collationem, vel ad mensam tardius venerit; qui in choro horis riserit, fabulise vacaverit; qui, relicto officio vel opere, extra necessitatis causam foras discesserit; qui torporem aut somnum amaverit; qui sæpius juraverit; qui multiloquus fuerit; qui ministerium cujuslibet operis injunctum sibi sine benedictione susceperit, aut perfecto opere benedictionem minime postulaverit; qui injunctum opus negligenter vel tardius expleverit; qui casu aliquid fregerit; qui damnum rei parvæ intulerit; qui rōdicem negligenter usus fuerit; qui alicubi ad momentum secesserit; qui occulte ab aliquo litteras vel quodlibet munus acceperit; vel epistolam suscipiens sine abbatis consensu rescripserit; vel quemlibet parentum seu sæcularium sine jussu senioris aut viderit, aut cum eis locutus fuerit; qui seniori inobediens fuerit; qui contumaciter seniori responderit; qui erga seniores linguam non represserit; qui lascivus in

lingua fuerit, qui inhoneste incesserit; qui jocaverit; qui satis riserit; qui cum excommunicato locutus fuerit, oraverit, aut comederit; qui illusionem nocturnam Patri non patefecerit. Hæc igitur et his similia tri-duana excommunicatione emendanda sunt.

2. Graviorum autem culpæ obnoxius est, si temulentus quisquam sit; si discors; si turpiloquus; si feminarum familiaris; si seminans discordias; si iracundus; si altæ et rectæ cervicis; si mente tumidus, vel jactanti incessu immoderatus; si detractor; si susurro, vel invidus; si præsumptor rei peculiaris; si pecuniæ contagio implicitus; si aliquid præter regularem dispensationem superfluum possidens; si fraudator rei acceptæ aut commissæ sibi, aut minus commissæ.

3. Inter hæc, si de rebus secum allatis extulerit, vel de iis per inobedientiam murmuraverit; si falsum dixerit; si contentiones vel rixas amaverit; si manifestum convicium fratri intulerit; si personam innocentem falso crimine maculaverit; si contumaci animo seniores despexerit; si rancorem adversus fratrem tenuerit; si peccanti in se et postea supplicanti veniam non concesserit; si cum parvulis jocaverit, riserit, vel eos osculatus fuerit; si cum altero in uno lecto jacuerit; si rei majoris damnum intulerit; si furatus fuerit; si perjuraverit; si extra communem mensam privatim vel furtim quidpiam sumpserit; si alicubi, extra consultum præpositi vel abbatis, discedens, medio die, vel amplius, commoratus fuerit; si, ut otiosus sit, falsam infirmitatem prætenderit. Hæc et his similia juxta arbitrium Patris diuturna excommunicatione purganda sunt, et flagellis emendanda, ut qui gravius peccasse noscuntur, acriori severitate coerceantur, consideratis tamen personis, qui sint humiles, quive superbi.

CAPUT XVIII.

De excommunicatione

1. Satisfactio delinquentium hæc est: In officio fratribus constitutis, peracto poenitentiae tempore, vocatus is qui excommunicatus est, solvet statim cingulum, humique extra chorum prostratus jacebit, agens poenitentiam, quousque expleatur celebritas, cumque jussus fuerit ab abbate de solo surgere, in-

gularum, pag. 497. Risum in choro coerces etiam sanctus Pachomius, et contra eos qui in ecclesia rident invehitur sanctus Joannes Chrysostomus, serm. 15, in epist. ad Hebræos, uti sanctus Ambrosius, lib. III de Virgin., contra eos qui in ecclesia fabulis vacant. AREV.

2. Qui pecuniæ, etc. Cassian.: *Philargyriæ contagio affectus, atque possessio rerum superfluarum.* GRIAL.

CAP. XVII. N. 1. *Humique extra chorum prostrat.* Ex Goth. Cassian., lib. IV, cap. 16: *Cunctis in synaxi fratribus congregatis, tunc prostratus in terra veniam postulabit, donec orationum consummetur solemnitas, impetraturus eum; cum jussus fuerit abbatis judicio de solo surgere.* GRIAL.

Ibid. Ex sancto Pachomio et Fructuoso episcopo, et altero Fructuoso, consistat hic mos, ut cingulum solverent monachi, qui veniam petebant, aut palam increpabantur. In Concordia regularum, pag. 534: *Ingrediensque chorum oret. Post hæc data oratione, etc.* AREV.

2. Pro damnationi Smaragdus habet emendationi. In nonnullis Editionibus male est *quisque, pro quousque.* Quod Isidorus docet, non esse e monasterio projiciendum, qui per diurnam poenitentiam potest emendari, ab aliis Patribus eum dissentire advertit Menardus. Veram etiam apud Isidorum loens relinquunt, ut qui dicuntur et sunt incorrigibiles e monasterio proci possint. AREV.

CAP. XVII. N. 1. *Qui alicubi, etc.* Cass., lib. IV, cap. 16. *Si ad punctum temporis aspiciam secesserit, et paulo post: Si epistolam cujusque suscipere, si rescribere sine abbate suo tentaverit.* GRIAL.

Ibid. *Qui contumaciter, etc.* Cassian., *ibid.* *Si superfluo, si durius, si contumacius responderit.* GRIAL.

Ibid. *Qui cum excommunicato, etc.* Cassian.: *Si oraverit cum eo qui est ab oratione suspensus.* GRIAL.

Ibid. Ex eisd. loc. Cassiani multa quoque exscripsit sanctus Columbanus sub finem sui Poenitentialis. Pro in choro horis riserit, fortasse in chori horis riserit vel certe omittendum horis, ut in Concordia re-

grediensque **548** in chorum, data oratione pro eo **A** ab abbate, et respondentibus cunctis *amen*, surgat, atque ab omnibus pro negligentia veniam poscat, adepturus indulgentiam post hujus emendatoriae satisfactionis censuram.

2. In minori vero ætate constituti non sunt coercendi sententia excommunicationis, sed pro qualitate negligentie congruis affligendi sunt plagis, ut quos ætatis infirmitas a culpa non revocat, flagelli disciplina compescat. Excommunicati autem ab iis locis quibus fuerint constituti ante pœnitentiæ tempus expletum prohibeantur progredi. Ad excommunicatum nulli licebit ingredi citra imperium senioris. Cum excommunicato nulli penitus vesci liceat. ne ipsi quidem qui alimenta victui præbet.

3. Si excommunicatio biduana fuerit, excommunicato nihil alimenti præbendum est; certe si plurimorum dierum illata fuerit communionis suspensio, sola panis et aquæ in vespertinum erit adhibenda refectio. Excommunicatis præter hiemis violentiam cubile humus erit, stratum, sive storea; amictus autem tegmen rasum, aut certe cilicium; calceamentum, aut sparteæ, aut quodlibet genus solearum.

549 4. Excommunicandi potestatem habeant Pater monasterii, sive præpositus; reliqui autem excessus monachorum in collectam abbati vel præposito deferentur, ut is qui deliquisse cognoscitur competenti severitate coerceatur.

2. Smaragdus, cap. 26 : *Hinc Isidorus ait : Cum excommunicato neque orare, neque loqui cuiquam licebit, cum excommunicato nulli penitus vesci licet, ne ipsi quidem, qui alimentum victui præbet.* **GRIAL.**

Ibid. In minori vero ætate, etc. Hoc monitum exstat non solum in regula sancti Benedicti, sed etiam in regula Magistri, ut vocant. Vide Menardum, pag. 582 et seqq. In Decreto Gratiani, caus. 11, q. 5, c. 18, citantur verba : *Cum excommunicato neque orare, neque loqui, nisi ea que ad eandem excommunicationem pertinent, nec vesci liceat.* Simili modo apud Burchardum, et in Decreto Ivonis adduntur Isidoro illa verba : *nisi ea que ad eandem excommunicationem pertinent.* Legendus præterea de hoc loco Bernardus, in Isidorianis, cap. 52, num. 15. Apud Petrum Casinensem, cap. 30, post *compescat*, additur : *Illi vero fratres post quindecim annos ætatis vupulent, si satis gravem, uel furti fugacis, aut criminaliter aliquam culpam commiserint.* **AREV.**

3. *Cubile humus.* Smaragd. : *Lectus eorum aut nuda humus, aut certe storea, id est, matta super humum.* **GRIAL.**

Ibid. Si excommunicatio... refectio. In Concordia regularum : *Cajus biduana, vel triduana fuerit illata excommunicationis suspensio, sola panis et aquæ in vespertinum erit adhibenda refectio.* Tegmen rasum, lib. XIX Etymolog., cap. 22, n. 23, est vestis ralla, que vulgo rasilis dicitur, scilicet, ex sententia Nonnii, vestis ralla a raritate ita vocata, rasilis aut rala alia fortasse de causa appellata est. Cilicium est vestis ex pilis contexta, a cilicibus populis nomen sortita. De sparto, Plinius, lib. IX, cap. 2 : *Hinc calceamenta, et pastorum vestis.* Soleas delinuit Isidorus, lib. XIX Etymolog., cap. 24, n. 11, cui concinit Gellius, lib. XII, cap. 20. **AREV.**

4. In collectam. Hoc est, in collationem, de qua cap. 7. Ad hunc locum referri possunt quedam verba que in Concordia regularum, pag. 568, exscribuntur ex regula sancti Isidori episcopi, c. 14, § 4; sed quæ in regula edita non exstant, neque Menardus quid-

CAPUT XIX.

De familiari vita.

1. Monachi in communi viventes nihil peculiare sibi facere audeant, neque in suis cellulis quidquam quod ad victum, vel habitum, vel ad quamlibet rem aliam pertineat, sine regulari dispensatione abbatibus possidere præsumant. In Pentecoste autem, quæ est dies remissionis, omnes fratres sub divina professione se alligent nihil peculiare apud conscientiam suam habere. Si quod a parentibus vel extraneis munus cuiuslibet monacho fuerit directum, in conventum fratrum redactum sit, ut cui necesse erit præbeatur. Monachus enim quidquid acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit.

550 2. Nullus peculiariter separatam sibi ad habitandum cellulam expetat, in qua privatim a cœtu remotus vivat, præter eum qui fortasse morbo, vel ætate defessus, et hoc ex consulto Patris monasterii promeruerit. Cæteri vero, quibus nec languor, nec senectus inest, in sancta societate communem vitam et conversationem retinebunt. Nullus separatam cellulam a cœtu remotus sibi expetat, in qua subsidio reclusionis, aut instanti otio, aut latenti vitio serviat, et maxime vanæ gloriæ, aut mundialis opinionis famæ.

3. Nam plerique proinde reclusi latere volunt, ut pateant; ut qui viles erant, aut ignorabantur foris positi, sciantur, atque honorentur inclusi. Nam re-

quam super eis annotavit. « Si aliquis excommunicatus in prima interrogatione querulosus vel murmurans apparuerit, et suas sententias superbe, vel importune vindicaverit, et hoc senior manifestum esse cognoverit, usque in diem tertium maneat excommunicatus, ita ut nullus cum eo loquatur. Cum tertio vero die ita sciscitatus, et in superbia, quam diximus, fuerit deprehensus, quousque ergastulo coarctatus perseveret, donec omnem arrogantiam superbiæ deinet. Quod si in malo perseverans perduraverit, et prona (forte, prava) voluntate pœnitentiam agere noluerit, et sæpe ac sæpe contumax contra seniores, vel fratres in facie perstiterit, et cum propinquis se vindicare maluerit, in collatione deductus exuatur monasterii vestibus, et induatur quas olim deduxerat sæcularibus, et cum confusionis nota a monasterio expellatur, ut cæteri emendentur, dum fortasse solus tali correptione ille delinquens corrigitur. » Hæc si Isidori sunt, conciliari possunt cum his que cap. 16, num. 2, dixit, ita ut ibi neget e monasterio expellendos de quibus spes aliqua affulget eos posse ad bonam frugem revocari, hic vero expelli jubeat illos qui incorrigibiles censeantur. **AREV.**

CAP. XIX. N. 1. *Neque in suis cellulis quidquam, etc.* Ita etiam præscribunt Pachomius, Teridius, et alii in regulis monachorum. Quod paulo post sequitur : *Si quod a parentibus, etc., in Concordia regularum ita effertur : Si quid a parentibus, vel extraneis cuiuslibet monacho collatum fuerit, non erit sub jure private rei habendum, sed in potestate abbatis in commune redactum, cum necesse est, præbeatur.* Sententia, quod monachus quidquid acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit, in multis juris canonici locis adoptata est, ut cap. Statutum 1, caus. 18, quæst. 1; cap. Abbates, 16, caus. 18, quæst. 2; cap. Quia ingredientibus, 7, caus. 19, q. 3, et aliis. **AREV.**

2. *Subsidia reclusionis.* Ex Goth. Al., sub studio reclusionis. **GRIAL.**

Ibid. *Vanæ gloriæ incurrat.* In Goth., una plus voce. **GRIAL.**

vera omnis qui propter vitæ quietem a turbis discedit, quanto magis a publico separatur, tanto minus latet. Oportet ergo tales in sancta societate commorari, atque sub testimonio vitam suam transigere, ut si quid in eis vitiorum est, dum non celatur, curetur; si quid vero virtutum, ad imitamentum proficiat aliorum, dum humilitatis eorum exempla alii conuentes, erudiuntur.

4. Non est præsumendum sine conscientia abbatis egenis vel quibuslibet conferre de eo quod regulari dispensatione noscitur monachus possidere; nec cum alio fratre quidpiam commutare, nisi abbas vel præpositus illi iusserit, nulli licebit; nec habebit quispiam præter illa quæ communi monasterii lege concessa sunt de rebus monasterii. Abbati vel monacho monasterii servum non licebit facere liberum: qui enim nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non debet. Nam sicut sæculi leges sanxerunt, non potest alienari possessio, nisi a proprio domino: **551** ita et omne quod in monasterio in nummo ingreditur, sub testimonio seniorum accipiendum.

5. Eadem pecunia in tribus partibus dividenda est; quarum erit una pro infirmis et senibus, et pro aliquo coemendo in diebus sanctis cultius ad victum fratrum; alia pro egenis; tertia pro vestimentis fratrum, et puerorum, vel quibusque ad necessitatem monasterii coemendis. Quas tres partes custos sacrarii percipiat, ac, præcipiente abbate, sub testimonio præpositi vel seniorum de singulis partibus pro suis necessariis causis expendat.

CAPUT XX.

Quid ad quem pertineat.

4. Ad præpositum autem pertinet sollicitudo monachorum, actio causarum, cura possessionum, satio agrorum, plantatio et cultura vinearum, diligentia gregum, constructio ædificiorum, opus carpentiariorum, sive fabricarum. Ad custodem sacrarii pertinet cura vel custodia templi, signum quoque dandi in vespertinis, nocturnisque officiis, vel vestes suere, ac vasa sacrorum, Codices quoque instru-

4. *Egenis, etc.* Scilicet nisi urgeat necessitas. Vide sanctum Thom., 2-2, q. 52, art. 8, et glossam 16, q. 4, cap. 5. Commutare etiam quidpiam enim alio prohibuerunt sanctus Pachomius, et sanctus Basilius. Servum facere liberum prohibetur etiam abbas in concilio Agathensi, can. 59, et Epaon., can. 8. Duplicem libertatem, scilicet manumissionem, distinguit Menardus, pag. 188, alteram regiam, quæ fiebat domini consensu coram rege excussione nummi; alteram ecclesiasticam, quæ fiebat in ecclesia ante cornu altaris coram præbyteris et populo tam a laicis quam ab ecclesiasticis. AREV.

5. *Cultius.* Al., *cultibus*, ex Goth. Supra, cap. 9: *Nec cultius quam quæ in communiter consistunt.* Neutro tamen modo satis integer videtur locus. GRIAL.

Ibid. Necessitatis. Ex Goth. Al., *necessariis*. GRIAL.

Ibid. De custode sacrarii iterum cap. seq., num. 4. Menardus, loc. cit., custodem sacrarii eum esse ait quem *sacristam* modo appellamus, et multa de sacrarii voce disserit. AREV.

CAP. XX. N. 4. In Concordia regularum, pag. 430, *ratio agrorum*, minus bene, pro *satio agrorum*. Ex eadem Concordia, et ex Holstenio reposui *diligentia*

mentaque cuncta, oleum in usus sanctuarii, cera et luminaria. Iste a vestiario monasterii suscipiet acus, etiam et fila diversa pro consuetis vestibus fraternis habebit, et omnibus, ut necesse est, ministrabit. Ad hunc quoque pertinebit aurum atque **552** argentum, cæteraque fracta æris ferrique metalla, ordinatio quoque linteariorum, fullonum, calceariorum atque sartorum.

2. Ad janitorem pertinebit cura hospitum, denuntiatio advenientium, custodia exteriorum claustrorum. Ad eum qui cellario præponitur pertinebit sollicitudo eorum quæ in promptuario sunt: iste præbet hebdomadariis quidquid necessarium est victui monachorum, hospitum et infirmorum; isto præsentate, dispensantur ea quæ mensis deferenda sunt; is etiam quidquid residuum fuerit pro pauperum usibus conservabit, huic quoque hebdomadarius, expleta hebdomada, vasa sibi tradita exhibebit, ad perspicendum utique, si negligentia habitata sunt, et ad denno succedentem hebdomadarium coram isto tradentur. Ad hunc quoque pertinent horrea, greges ovium et porcorum, lana et limum, de area sollicitudo, cibaria administrandi pistoribus, iumentis, bobus et avibus, industria quoque calceamentorum, cura pastorum, seu piscatorum.

3. Ad hebdomadarium pertinet cura ferculorum, administratio mensarum, signum dandi in diurnis officiis, sive in collatione, vel in collecta post solis occubitum. Ad hortulanum quoque pertinebit munitio custodiaque horticorum, alvearia apum, cura seminum diversorum, ac denuntiatio quid et quando oporteat in hortis seri, sive plantari. Ars autem pistoria ad laicos pertinebit; ipsi enim triticum purgent, ipsi ex more molant; massam tantumdem monachi conficiant, et panem sibi propriis manibus ipsi faciant. Porro pro hospitibus, vel infirmis, laici faciant panes.

4. Instrumentorum et ferreamentorum custodia ad unum quem Pater monachorum elegerit pertinebit, qui ea operantibus distribuat receptaque custodiat.

gregum, et vespertinis nocturnisque officiis. In Editione Grialii *diligentia legum, et vespertinis nocturnis officiis.* Custos sacrarii a Lanfranco, cap. 6 Constitut., dicitur *secretarius*, a Grecis *cimiliarcha*, in nonnullis Hispaniæ ecclesiis *thesaurarius*. Instrumenta hic accipiuntur pro chartis contractuum, fundationum, etc. Grialius legit in *usum sacrarii, ceram ad luminaria*. In Concordia regularum pro *iste a vestiario, etc.*, sic legitur, *qui vestiaria monasterii suscipiet, quique etiam fila* (legendum, *acus etiam, et fila*) *diversa pro consuetis*, etc. Quod Menardus melius videtur. In eadem Concordia facta *infectaque*, pro *fracta*; et *cerariorum*, pro *calceariorum*. AREV.

2. *Area*, ex Goth. Al., *ex arca*. GRIAL.

Ibid. Exteriorum. In regularum Concordia, p. 411, *exteriorum*, minus bene. In eadem Concordia, p. 391, *residuum sumptui fuerit*. Et mox, *linum, aviaria, sollicitudo cibaria ad ministrand in pistoribus*. Ex quo Menardus legendum putat, *linum, aviaria*: *sollicitudo cibaria administrandi pistoribus*. Sunt autem *aviaria* ædificia apta nutriendis avibus. AREV.

3. *Ex more*. Ita Goth., et Smaragd. Al., *ex mole*. GRIAL.

Et licet hæc euncta specialiter singulis maneant distributa, omnia tamen a Patre ordinata ad curam præpositi pertinebunt. Ad custodiendam autem in urbe cellam **553** unus senior, et gravissimus monachorum cum duobus parvulis monachis constituendus est, ibique, si culpa caret, convenit eum perpetim perdurare.

5. Porro cura nutriendorum parvulorum pertinebit ad virum quem elegerit Pater, sanctum sapientemque, atque ætate gravem, informantem parvulos non solum studiis litterarum, sed etiam documentis magisterioque virtutum. Cura peregrinorum, vel pauperum elemosyna pertinebit ad eum cui dispensationis potestas commissa est. Iste quod habet tribuat, et communicet, in quantum potest, non ex tristitia, aut necessitate: *Hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. IX).*

CAPUT XXI.

De infirmis.

1. Cura infirmorum sanæ sanctæque conversationis viro committenda est, qui pro eis sollicitudinerâ ferre possit, magnaque cum industria præsto faciat quidquid imbecillitas eorum exposcit. Ipse autem sic ægrotis deserviet, ut de sumptibus eorum vesci non præsumat. Ægrotis delicatiora sunt præbenda alimenta, quousque ad incolumitatem perveniant. Postquam salutem receperint, ad usum pristinum revertentur.

2. Infirmi autem pro eò quod delicatius aguntur, fortiores inde nequaquam scandalizentur; qui enim sani sunt infirmos tolerare **554** debent; qui autem infirmi sunt sanos et laborantes anteponebunt sibi non dubitent. Nullum oportet vel veram corporis infirmitatem celare, vel falsam prætere. Sed qui possunt Deo gratias agant, et operentur; qui vero non possunt manifestent suos languores, humaniusque tractentur.

3. Sub prætextu infirmitatis nihil peculiare ha-

5. *Studiis litterarum.* Hinc colligit Menarous pueros monachos litteris imbui debere. Sanctus Casarius pueros in monasterio suscipi volebat, qui litteras ediscere non valeret. Vide Mabillonium, de studiis monasticis. In Concordia regularum, pag. 991, referuntur quædam verba ex regula sancti Isidori, quæ in regula excusa non exstant, et ad hunc locum referri possunt. « Quicumque a parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi perpetuo mansurum. Nam Anna Samuel puerum natum et ablactatum Deo pietate qua voverat obtulit; quique in ministerio templi quo a matre fuerat functus permansit, et ubi constitutus est, servivit. » Eadem referuntur eans. 20, q. 1, cap. Quicumque, sine ulla libri aut capituli citatione. Smaragdus eadem sumpsit ex Concordia regularum. In causa citata legitur cum pietate obtulit; et deputatus, pro functus. Relegendus hac de re Berardus, in Isidorianis, cap. 52, b. 46. AREV.

CAP. XXI. N. 1. *De sumptibus*, etc. Id clarius intelligitur ex sancto Fructuoso, c. 10: *De his que illis residua sunt, neque fraudem faciant, neque occulte se illicita comestione pollutant.* AREV.

2. Apud Petrum Casinensem, cap. 36, post non dubitanti additur: « Qui sani sunt corpore sani debent e se et mente. Et ideo convenit sanis infirmos

pendum est, ne lateat libido cupiditatis sub languoris specie. Lavacra nulli monacho adeunda studio lavandi corporis, nisi tantummodo propter necessitatem languoris, et nocturnam pollutionem. Nec differendum est propter medelam, si expedit; nec murmurandum est, quia non fit pro appetitu voluptatis, sed pro remedio tantum salutis.

CAPUT XXII.

De hospitibus.

1. Advenientibus hospitibus prompta atque alacris susceptio est adhibenda, scientes ob hoc in novissimum consequi retributionem. Sicut enim Dominus dicit: « Qui vos recipit, me recipit, et qui me recipit recipit illum qui misit me; qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui recipit justum in nomine justæ, mercedem justæ accipiet; et qui potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine meo, amen dico vobis, non perdet mercedem suam (Math. x). »

2. Et licet omnibus hospitalitatis bonum etiam gratia oporteat referri, uberius tamen monachis deferenda est honorificentia hospitalitatis. Prebeantur eis habitacula, laventur eorum pedes, ut **555** præceptum Dominicum impleatur; congruis etiam sumptibus eisdem humanitatis gratia præbeatur.

CAPUT XXIII.

De professione.

1. Nullus monachus, inconsulto abbate, audeat uspiam progredi, nec aliquid præsumere sine imperio ejus, seu præpositi. Si quando abbas vel præpositus, alicubi proficiscuntur, ille ferat fratrum sollicitudinem, qui est præpositus secundus in ordine. Nullus propinquum, vel extraneum, hospitem vel monachum, familiarem seu parentem videre absque imperio senioris, neque sine jussu abbatis quispiam accipere epistolam vel dare cuiquam præsumat.

2. Quando fratres foras proficiscuntur, vel redeunt

portare, et magis quam ab infirmis portari. Necessè est enim ut patienter portemus infirmos, ut iterum infirmi patienter portemur a sanis. Tempore enim infirmitatis eorum copiosam mercedem providendo conquiramus ab illis, ut et illi tempore infirmitatis nostræ copiosam mercedem serviendo conquirant de nobis. Hinc Apostolus (Galat. vi): *Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi.* AREV.

3. In Concordia regularum, pag. 665: *Tantummodo pro necessitate languoris. Nec differendum, etc.* Nonnulli, nec murmurandum est, si fiat, quia, etc. Apud Petrum Casinensem, post verba pro remedio salutis, additur: *Pro cura medendi balnearum usus summo adhibeatur studio, sanis vero, et præcipue juveniculis tardius concedatur.* AREV.

CAP. XXII. N. 2. *Uberius monachis, etc.* Scilicet ex præscripto etiam Pachomii, Macarii, Magistri, et aliorum, ut in Concordia regularum, pag. 869. AREV.

CAP. XXIII. N. 1. *Præsumere. Ille est, facere. Litteras a monachis et religiosis neque scribendas, neque recipiendas sine superioris facultate comprobatur in Concordia regularum, pag. 622 et 874.* AREV.

2. In regularum Concordia, pag. 1061, et apud Holstenium legitur: *Quando fratres foris proficiscuntur, vel redeunt, congregatis omnibus in unum in ecclesia benedictionem accipiant. Eodemque modo hebdoma-*

congregatis omnibus in ecclesia, benedictionem accipiant. Eodemque modo hebdomadarius, vel quilibet rerum dispensatores; sed dum pro necessitate aliqua monasterii diriguntur, duo fratres spirituales ac probatissimi eligantur. Adolescentuli autem vel nuper conversi a tali ministerio removendi sunt, ne aut infirma aetas carnis desiderio polluantur, aut rudis conversatio ad sæculi desiderium revertatur.

3. Monachus, dum ad aliquod monasterium mittitur visitandum, quandiu cum eis fuerit, ad quos destinatus est, ita eum ibi oportet vivere, sicut reliquum cœtum sanctorum videt, propter scandalum, scilicet, et perturbationem infirmorum.

CAPUT XXIV.

De defunctis.

1. Transeuntibus de hac luce fratribus, antequam sepeliantur, pro dimittendis eorum peccatis, sacrili-

darii, vel quarumlibet rerum dispensatores, sive dum promoventur, sive dum recedunt. Propter necessitatem aliquam monasterii duo fratres spirituales comprobatissimi eligantur, qui ad urbem, vel ad possessionem (villam, curtem) mittantur. Adolescentuli autem, etc. Menardus vehementer laudat has institutiones, seu regulas. AREV.

CAP. XXIV. N. 2. De more antiquo offerendi sacrificium pro mortuis, sive de igne purgatorio ex mente Isidori vide Isidoriana, cap. 25, n. 17 et 18, et not. ad lib. de Ordine creaturarum, c. 14, n. 15. Menardus, pag. 217, multa in hanc sententiam congerit ex sancto Augustino, Cassiano, concilio Braecarensi, Aurelianiensi, Yasensi et n., etc. Recenset alios auctores qui præter exsequias in die obitus meminere diei tertii, septimi, noni, trigesimi et quadagesimi. Præterea beatus Ægil, abbas Fuldensis, quod in Concordia regularum, loc. cit., notatur, instituit ut pro fratribus defunctis anniversariæ preces et missæ quotannis die sancti Iguanii martyris agerentur. Sanctus Hugo, abbas Cluniacensis idem statuit fieri feria quinta post octavas Pentecostes. Alii alium diem designarunt. AREV.

3. Et majora præcepta Patrum per omnia observentur, Goth., sed non convenit cum præfatione. GRIMALD.

Ibid. In Concordia regularum, ut majorum præcepta patrum, quod Menardo quoque displicuit. Post hoc ultimum caput in nonnullis Mss. adiecit caput

cium Domino offeratur. Corpora 556 fratrum uno sepelienda sunt loco, ut quos viventes charitatis tenuit unitas, morientes unus locus amplectatur.

2. Pro spiritibus defunctorum altera die post Pentecosten sacrificium Domino offeratur, ut beatae vitæ participes facti, purgatiores corpora sua in die resurrectionis accipiant

3. Hæc igitur, o servi Dei, et milites Christi, contemptores mundi, ita vobis custodienda volumus, ut majora præcepta potius servetis. Suscipite igitur inter illa et hanc admonitionem nostram, humili corde custodientes quæ dicimus, libenter sumentes quod dispensamus; quatenus et vobis de fructu operis sit gloria, et nobis pro ipsa admonitione postulata proveniat venia. Deus autem omnipotens custodiat vos in omnibus bonis, et quomodo cœpit, sic et confirmet gratiam suam in vobis. Amen.

aliud *De regula devotarum*, de quo egi in Isidorianis, cap. 71, n. 28 et seqq. Ita autem se habet. *Sententia de regula devotarum.* « Nemo ad eas vadat visitandas, nisi qui habet ibi matrem, vel sororem, aut filiam, et propinquas, et consobrinas, sive matrem filiorum suorum. Si autem necessitas fuerit ut videant eas, ut antequam renuntiarent sæculo, et intrarent in monasterio, paterna eis debetur auctoritas, aut aliqua causa manifesta est, mittent eum his probata virum ætatis, ac vitæ, videbunt eas, et pariter revertentur. Nemo vadat ad illas, nisi quos supra diximus. Si eas videre voluerint, primum faciant nuntari patri monasterii, et ille mittet ad seniores, qui ad ministerium virginum delegati sunt. Qui occurrent eis, et cum ipsis videbunt, quas necesse habuerint, cum omni disciplina et timore Dei. Cumque eas viderint, non eis loquentur de rebus sæcularibus. Quicumque de his mandatis præterierit, absque ulla retractatione negligentia, atque contemptus agat publice penitentiam, ut possidere valeamus regna cœlorum. » Forte, *possidere valeat regna cœlorum.* In Isidorianis etiam, loc. cit., dixi, in nonnullis Mss. post caput regulæ devotarum addi constitutionem 14 concilii in Hispanensis, cui Isidorus præfuit, quæ est *de monasteriis virginum, ut a monachis tueantur*, et legi potest in ipso concilio descripto in Appendice 4, ad Isidoriana, pag. 525, ac propterea hoc loco prætermittitur. AREV.

SANCTI ISIDORI

HISPALENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

ISIDORI LEUDEFREDO EPISCOPO.

557 Domino meo Dei servo Leudefredo episcopo Isidorus.

1. Perlectis sanctitatis tuæ litteris, gavisus sum

Epist. 1. N. 1. Citatur a Gratiano, dist. 25. Pro fraterno, al. paterno. PEREZ.

Ibid. Multa quæ ad hanc epistolam illustrandam pertinere possunt, explicata jam sunt in Isidorianis, cap. 73, num. 5 et seqq., ubi etiam suspiciones quorundam exposui, qui dubitarunt an epistola hæc ge-

D quod optatam salutem tuam earum relatu cognovi, de iis autem quæ in consequentibus insinuare eloquii tui sermo studuit, gratias ago Deo, quod sollicitudinem officii pastoralis impendis, et qualiter ecclesiastica officia ordinentur perquiris. Et licet omnia

nuina sit Isidori. Relegendi etiam sunt libri Officiorum sancti Isidori, qui in eodem argumento versantur. Epistolas, ut existant in Editione Graliana, quam sequimur, collegit, notisque nonnullis illustravit vir in primis doctus Joannes Baptista Perez. AREV